

גמרא:

ומקשה הגמרא על הרישא של המשנה, לפי הפירוש שנתבאר לעיל:

וקמא, היכי סמיך? איך הוא סמך כותל הראשון לפני שנפל בתוך ארבע אמות? ואם מדובר שנתן לו רשות על הראשון, עדיין קשה, למה התנא דיבר על אופן זה, הרי התנא בא להשמיענו עצם הדין שצריך להרחיק ארבע אמות? (1)

מתרצת הגמרא: **אמר רב יהודה, הכי קאמר:**

הבא לסמוך, לא יסמוך אלא אם כן הרחיק כב-ב ממנו ארבע אמות.

אין מדובר כאן שהיה כותל ונפל, אלא פירוש המשנה הוא: מי שהיה גבול כותלו סמוך לכותל חבירו, כלומר שהמקום שראוי לבנות שם כותלו, היה סמוך לכותל חבירו, לא יסמוך אלא אם כן הרחיק ארבע אמות. (2)

ולפי ההוה אמינא בגמרא, פירוש המשנה הוא: מי שהיה כותלו סמוך מתחילה לכותל חבירו בתוך ארבע אמות, ונפל, ורוצה עכשיו שוב לבנותו, לא יבנה אותו סמוך לכותל חבירו, אלא צריך להרחיקו ארבע אמות.

החלונות, בין מלמעלן בין מלמטן, בין כנגדן ארבע אמות. מי שהיו לו חלונות פתוחים לחצר חבירו, והוחזק בכך ג' שנים, ובא בעל החצר לבנות שם כותל ליד החלונות, אם בא להגביה הכותל מעל החלונות צריך שיגביה לא פחות מארבע אמות, כדי שאם יסמוך עצמו על הכותל לא יוכל להסתכל דרך החלונות ברשות חבירו. ואם בא להנמיך הכותל מהחלונות צריך להנמיך לא פחות מארבע אמות, כדי שאם יעמוד על ראש עובי הכותל לא יוכל להסתכל דרך החלונות ברשות חבירו. ובכל אופן, צריך גם להרחיק הכותל מכנגד החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו.

לראשון לסמוך כותלו למיצר. ותירצו תוס' שרבי אין אוסר לסמוך רק אם הדבר שסומך הוא המזיק, אבל כאן הכותל אינו מזיק כלום, רק על ידי שיש הכותל צריך השני להרחיק ארבע אמות בשביל שישאר מקום לדוושא כדי שיתחזק הכותל.

ורבינו יונה תמה על עצם הדין שצריך להרחיק ארבע אמות משום דוושא, איך יש לבעל הכותל זכות בקרקעו של חבירו שיהיה שם דוושא בשביל לחזק כותלו, הרי אין השני מזיק לו כשמונע הדוושא אלא שאין מועיל לו לחזק כותלו. ותירץ בשם הרשב"א מן ההר שמדובר כשקנה הראשון מן המלך את הקרקע, שעי"ז נשתעבדו הארבע אמות שלידי דוושא.

1. כן כתב הרשב"א. אולם הריטב"א כתב שאם נתן לו רשות בכותל הראשון לסמוך תוך ארבע אמות ונפל, מותר לסמוך גם כותל השני תוך ארבע אמות.

2. כן כתבו תוס'. והרמב"ן כתב שהפירוש לפי רב יהודה, מי שהיה כותלו סמוך לכותל שבא חבירו לבנות בצד המיצר, לא יסמוך לו חבירו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ארבע אמות. והקשה רבא שלשון המשנה משמע שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו שהיה שם כבר כותל, ולא שהכונה לכותל שרוצה לבנות. והקשו הראשונים לפי רבא שסובר בתחילת הפרק שאסור לראשון לסמוך בור וכיו"ב סמוך למיצר, איך כאן מותר

אמות?

דדוושא דהכא מעלי להתב. מה שדורכין ברגל בארבע אמות הסמוכין לכותל, מועיל לכותל להקשות קרקעית יסודות הכתלים כדי שלא ימוטו.

אמר רב: לא שנו שצריך להרחיק ארבע אמות אלא כותל גינה, שאין רבים עוברים בתוך הגינה, וכיון שאין דשין סמוך לכותל מצד הפנימי של הגינה, צריכה דישה מצד החוץ. אבל כותל חצר, אם בא לסמוך, פומך. כיון שבחצר דשין הרבה סמוך לכותל בצד הפנימי של החצר, אין צריך דישה בצד החוץ. נמצא שהמשנה מדברת רק בכותל גינה.

מתקיף לה רבא: והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו? קתני. ולא אמרה המשנה שהיה גבול כותלו סמוך לכותל חבירו.

אלא, אמר רבא: הכי קתני: מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות, ונפל, לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות.

ופירוש המשנה הוא כמו שפירשנו בהנה אמינא. אלא מדובר שבפעם הראשונה הרחיק הכותל ארבע אמות ואחר כך נפל, ושוב רוצה לבנותו, ועל זה אומרת המשנה שצריך להרחיק גם בפעם השניה ארבע אמות.⁽³⁾

מאי טעמא, מה הטעם שצריך להרחיק ארבע

כרבינו יונה.

3. הקשו תוס' למה המשנה מדברת באופן שנפל כותל הראשון, ולא מדברת על הכותל הראשון שבא לבנות. ותירץ הרשב"א שיש בזה חידוש שאף על פי שכותל הראשון היה רחוק ארבע אמות והיה כבר דוושא שם, מכל מקום אמרי' שגם עכשיו צריך שיהא דוושא ולא מספיק מה שהיה כבר.

ור"ה גאון והרמב"ן גורסים גירסא אחרת, ומפרשים שהכותל הראשון שבנה, סמכו בתוך ארבע אמות לכותל חבירו משום שמחל לו על זה, ועכשיו בא לבנות כותל אחר סמוך לכותל הראשון בתוך ארבע אמות, שיכול חבירו למחות בידו, שאף שמחל לו על הכותל הראשון שיבנה בתוך ארבע אמות, מכל מקום עדיין הדוושא שסמוך לכותל הראשון מועיל קצת לכותל חבירו, אף שהכותל מפסיק בין הדוושא לכותל חבירו, ואם יבנה עכשיו כותל אחר סמוך לכותל הראשון לא יהיה דוושא סמוך לכותל הראשון,

והריטב"א והר"ן כתבו דהוא הדין בזוכה מן ההפקר ובנה שם כותל דנשתעבדו הארבע אמות שלידו לדוושא.

וכתב החזו"א [יד ד] שמה שכתבו בקונה מן המלך, היינו כשהיה שם כותל בשעה שקנה, ובזוכה מן ההפקר, היינו כשבנה הכותל קודם שזכה חבירו בקרקע, שבאופן הזה נשתעבד הארבע אמות שלידו קודם שזכה בו חבירו.

עוד תירץ רבינו יונה, שמדובר כשהחזיק הראשון ג' שנים בכותלו ולא מיחה בו השני, ואחר כך בא השני לבנות שם כותל, שיכול הראשון לטעון שזכה בארבע אמות הסמוכין לכותלו לדוושא, על ידי שנתן לו חבירו רשות לזה או שקנה ממנו.

וכתב הקצוה"ח קנ"ה ו' שמדברי תוס' הנזכר משמע שחולקים על התירוצים של רבינו יונה, שאם היו סוברים כן מה הקשו איך סמך הראשון, הלא אצל הראשון לא שייך התירוצים הנ"ל. והחזו"א כתב דמהרי"ף והרמב"ם והרא"ש שסתמו גם כן נראה שאין סוברים

שצריך להרחיק מכנגדן זה רק משום שלא יאפיל, אבל משום דוּשָׂא, לא. משום דוּשָׂא אינו צריך להרחיק ארבע אמות. ויוצא מזה, שאם אין חלונות, אין צריך להרחיק ארבע אמות, וקשה מכאן על הרישא, שמצריך התנא להרחיק ארבע אמות משום דוּשָׂא.

ומתרצת הגמרא: **הכא במאי עסקינן בבא מן הצד**. כאן מדובר בכגון כשהכותל הראשון הוא מן המזרח למערב, וכותל השני הוא מן הצד מצפון לדרום, וראש עוביו הוא כנגד החלון, שצריך להרחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל, אבל משום דוּשָׂא אין צריך להרחיק משום שהוא מקום מועט, רק כנגד עובי הכותל.

ושואלת הגמרא: **ובמה** הוא השיעור שצריך להרחיק מכנגדן, לפי התנא של הברייתא, שלא נתן שיעור ארבע אמות אלא כדי שלא יאפיל?

אמר ייבא, המוה דאשיין בר נדבך, משמיה דרב: כמלא רחב חלון. השיעור "כדי שלא יאפיל" הוא כמלא רחב חלון, שהוא פחות מארבע אמות.

רבי אושעיא אומר: אחד כותל גינה, ואחד כותל חצר, אם בא לסמוך אינו סומך. והמשנה מדברת גם בכותל חצר.

אמר רבי יוסי בר חנינא: ולא פליגי, אינם חולקים לענין הדין, אבל חולקים בפירוש המשנה באיזה אופן מדובר. (4)

הא בעיר ישנה, הא בעיר חדשה. רב מדבר בעיר ישנה, שכבר נידושה הרבה, לכן כותל חצר אינו צריך דוּשָׂא. ואילו רבי אושעיא מדבר בעיר חדשה, שלא נידושה הרבה, לכן אף כותל חצר צריכה דוּשָׂא.

תנן, שנינו במשנתנו: החלונות, בין מלמעלן בין מלמטן, בין מכנגדן ארבע אמות. ותני עלה, שנינו על כך בברייתא: מלמעלן, כדי שלא יציין ויראה. שאם לא יהא גבוה החלון ארבע אמות, יכול להשען על הכותל ולהציץ לתוך רשות חבירו דרך החלונות. **מלמטן, שלא יעמוד ויראה**, שלא יעמוד על הכותל ויראה דרך החלונות. **ומכנגדן, שלא יאפיל**. שלא יסתיר את האור שנכנס לחלונות.

ומקשה הגמרא: **טעמא שלא יאפיל, הטעם**

באלכסון, אבל כשיבנה עוד כותל ממזרח למערב שוב לא יעברו אנשים ליד כותל חבירו, כיון שהכותל שמצפון סותם את המעבר, לכן צריך להרחיק הכותל השני שממזרח למערב ארבע אמות מהכותל שמצפון לדרום. וכן כתב הרמב"ם פ"ט מהל' שכנים ה"ט, אלא שמדבריו נראה שאינו צריך להרחיק ארבע אמות מהכותל הראשון אלא מכותל חבירו, ועיי"ש במכל מקום.

4. כן כתב הרמב"ן.

ונמצא שלא יהא שום דוּשָׂא שיועיל לכותל חבירו.

והר"י מיגאש פירש, שמדובר כגון שהיה כותל חבירו ממזרח למערב, ובנה השני כותל מצפון לדרום שאינו צריך להרחיק ארבע אמות כיון שבא מן הצד, ואחר כך רוצה לבנות עוד כותל ממזרח למערב רחוק ארבע אמות מכותל חבירו, על זה מחדשת המשנה שצריך להרחיק כותל השני ארבע אמות מכותל הראשון משום שכל זמן שיש רק הכותל הראשון שמצפון לדרום עוברים אנשים ליד הכותל של חבירו

לכותל חבירו שעליו המזחילה, צריך להרחיק ארבע אמות, כדי שיוכל בעל המזחילה להניח סולם בשיפוע אצל כותלו, לעלות בו ולתקן מזחילתו, לנקותה מעפר וצרוורות הנופלין בה ומעכבין קילוח המים.

ומדייקת מכאן הגמרא: **טעמא משום סולם**, הטעם שצריך להרחיק הוא משום שיוכל לזקוף סולם, **אבל משום דוושא, לא**, אינו צריך להרחיק. וקשה מכאן על מה שנתבאר מקודם שצריך להרחיק משום דוושא.

מתרצת הגמרא: **הכא במאי עסקינן, במזחילה משופעת**. המשנה מדברת כשהיתה תקרת הגג משופעת ויוצאת להלן מן הכותל לתוך האויר של החצר, והמזחילה בסוף התקרה, משוכה להלן מן הכותל לתוך החצר. **דאי משום דוושא הוא, הא קא אזיל ואתי תותיה**. שאם משום דוושא, אין צריך להרחיק ארבע אמות מהמזחילה, שהרי הוא הולך ובא תחת המזחילה סמוך לכותל, אבל משום זקיפת סולם צריך להרחיק ארבע אמות מן המזחילה.

מתניתין:

מרחיקין את הסולם מן השוכך ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמייה.

אם יש לזה שוכך בחצרו סמוך לכותל שמפריד בין שתי החצירות, וחבירו בא להעמיד סולם בחצרו סמוך לכותל, ירחיקנו ארבע אמות מן השוכך, ⁽⁵⁾ כדי שלא תקפוץ הנמייה, שהיא בעל חי קטן כעין חתול,

שואלת הגמרא: **והלא מציין? כיון שהכותל עומד מן הצד, והוא סמוך בתוך ארבע אמות לחלון, אפילו אם מגביהו ארבע אמות יכול הוא להשען עליו ולהציץ דרך החלונות.**

מתרצת הגמרא: **אמר רב זביד במדיר את כותלו**. מדובר שעושה הכותל במדרון לצד החלונות, שאין ראוי, לא לעמוד עליו, ולא להשען עליו, כיון שהוא בשיפוע.

שואלת הגמרא: **והא אנן תנן ארבע אמות, הרי במשנתנו שנינו ששיעור ההרחקה מכנגדן הוא ארבע אמות! ומתרצת הגמרא: לא קשיא. כאן מרוח אחת, כאן משתי רוחות.**

הברייתא מדברת כשעושה כותל אחד מן הצד לחלונות, נמצא שאינו מאפיל כל כך, ולכן מספיק להרחיק כמלא רחב חלון. ואילו המשנה מדברת כשעושה שני כתלים סמוך לחלונות, זה כנגד זה משני צידי החלון, נמצא שמאפיל הרבה, לכן צריך להרחיק ארבע אמות.

תא שמע קושיא על הנזכר לעיל, שהרי שנינו במשנה הבאה: ואת הכותל מן המזחילה ארבע אמות כדי שיהא זוקף את הסולם.

דרכם היה להניח על הכותל שבסוף הגג, כעין צינור גדול שפתוח מלמעלה, לאורך כל הכותל, ומי הגג זבין לתוכו ונופלים דרכו לארץ, והוא נקרא "מזחילה". ואם כותלו סמוך לחצר חבירו, ומזחילה עליו והוחזק בכך, ורוצה בעל החצר לבנות כותל סמוך

5. כן כתבו רש"י והג"י, וכתב הפרישה שמשמע מדבריהם שמספיק להרחיק ארבע אמות מן

השוכך, אף שהסולם תוך ארבע אמות לכותל והרי יכולה הנמייה לקפוץ מהסולם לכותל

ואם כן, לפי רבי יוסי, נאמר גם כאן שאין צריך להרחיק הסולם מן השוכך, שהרי הוא עושה בתוך שלו, ומה שהנמייה קופצת, אינו אלא גרמא, ונחשב הדבר שנכנסת מאליה לתוך השוכך.

ודוחה הגמרא: **אפילו תימא רבי יוסי, לעולם המשנה הולכת גם כרבי יוסי, הא אמר רב אשי: כי הוינן כי רב כהנא, כשלמדנו בישיבתו של רב כהנא, הוה אמר, מודי רבי יוסי בגירי דידיה.** רבי יוסי מודה באופן שהנזק מתחיל בשעת הנחת המזיק, שבזה נחשב הנזק למעשיו, והוי כמו שזורק חצים שלו לרשות חבירו.

הכי נמי, זימנין דבהדי דמנח ליה, יתבא בחור, וקפצה. לפי זה, הוא הדין במשנתנו, כיון שלפעמים יכול להיות שממש באותה השעה שמניח הסולם, יושבת נמייה בחור תחת הסולם, וכשמניח הסולם מיד היא קופצת על הסולם עד השוכך, וכיון שהנזק בא מיד, נחשב הדבר ל"גירי דידיה", לחיצוי שלו. ומכיון שיכול להיות אופן כזה, הצריכו חכמים לעולם להרחיק הסולם מן השוכך, ואין יכול לומר אני אשמור שלא יבא לך היזק.

מהארץ לסולם עד השוכך, ותהרוג את היונים שבשוכך.

וזאת הכותל מן המזחילה ארבע אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם. (6)

גמרא:

ודנה הגמרא: **לימא מתניתין דלא כרבי יוסי, האם נאמר שהמשנה היא דלא כרבי יוסי!?** (7)

דאי רבי יוסי, הא אמר, זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו.

שהרי רבי יוסי סובר לענין הרקת נזיקין, שאם בא לנטוע אילן ברשותו סמוך לבורו של חבירו, אינו צריך להרחיק כ"ה אמה, משום שזה חופר הבור בתוך רשותו וזה נוטע האילן בתוך רשותו, ולא נחשב שבעל האילן נכנס לתוך תחום חבירו. ואף שהרשין של האילן נכנסים לתוך רשות חבירו, מכל מקום, כיון שאינם נכנסים מיד אלא במשך הזמן, שהם מתפשטים לאט לאט, לא נחשב דבר זה למעשיו, אלא כאילו מאליהם נכנסים לתוך רשות השני.

והרמב"ם פ"ט מהל' שכנים ה"ח כתב שצריך להרחיק הכותל מן המזחילה כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקוף סולם הואיל והחזיק בה. וכתב המכל מקום שנראה שסובר שכיון שהחזיק במזחילה נקנה לו מקום חבירו לענין שצריך להרחיק ארבע אמות כדי שיוכל לזקוף הסולם. וזה שלא כדברי התוס', וכתב שהרשב"א בסוף ימיו הסכים להרמב"ם, עיי"ש.

7. כתב רש"י שיש עוד הרבה משניות דלא כרבי

ומהכותל לשוכך, משום דלא נחשב גירי דיליה כיון שאינה קופצת בבת אחת מהסולם להשוכך. אולם מדברי הטור משמע שצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל, משום שסובר שגם זה נחשב גירי דיליה. והב"ח כתב שהעיקר כדברי הטור, עיי"ש.

6. כתבו תוס' שמדובר כשמכר או נתן לו הזכות לזקוף הסולם בחצרו, אבל בלא זה אינו צריך בעל החצר לתת לו לזקוף הסולם בחצרו.

בצעקתן כאילו הם קורין "קורקור". כלומר, ביקשם שיתור לא יקיוז דם מתחת נוף הדקלים שלו.

אמר ליה אביי: והא גרמא הוא! הרי זה רק גרמא, שהם רק גורמים שהעורבים יבואו ויטנפו את התמרים!?

אמר ליה רב יוסף לאביי: הכי אמר רב טובי בר מתנה: זאת אומרת, גרמא בניזקין אסור!

אך חזר ושאל אותו אביי: **והא אחזיק לחו!** הרי יש להם כבר חזקת ג' שנים להקיוז שם דם,⁽⁸⁾ ואם כן האיך יכול אתה למחות בהם עכשיו?

ענה לו רב יוסף: **הא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אין חזקה לנזקין.** לא מועילה חזקה בדבר שהוא מזיק, כי על אף שהוא שתק עד עכשיו, הרי זה משום שהוא סבר שיוכל לסבול, אולם עכשיו כבר אינו יכול לסבול.⁽⁹⁾

ושאל אותו אביי: **ולאו איתמר עלה,** וכי לא שנינו על דברים אלו של רב נחמן בשם רבה בר אבוה, שהמדובר הוא דוקא בנקים חמורים, שהרי **רב מרי אמר, בקוטרא,** שאין חזקה לנזקין שאמר רב נחמן הוא רק בנזק הדומה לעשן של כבשן, שהוא גדול ומזיק

אך שואלת הגמרא: **והא גרמא הוא!** מדוע צריך להרחיק את הסולם, הרי מה שהנמייה קופצת ומזיקה, אינו אלא גרמא, שהרי הוא לא הביא לכאן את הנמייה, אלא רק הניח הסולם, והנמייה באה מאליה!

ומתרצת הגמרא: **אמר רב טובי בר מתנה: זאת אומרת, גרמא בניזקין, אסור.**

מכאן מוכח, שאף על פי שאם אחד מזיק לחבירו על ידי גרמא פטור מלשלם, מכל מקום, לכתחילה, אסור לו להזיק על ידי גרמא, ולכן צריך להרחיק את הסולם מן השוכך, כדי שלא יגרום נזק לחבירו.

ומספרת הגמרא: **רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי,** היו לרב יוסף דקלים קטנים, דחו **אתו אומני, ויתבי תותייהו.** שהיו באים אומנים מקיזי דם ויושבים בקרקע שלהם תחת הנוף של הדקלים שלו, ומקיזים שם דם, **ואתו עורבי, אכלי דמא, וסלקי אבי תאלי, ומפסדי תמרי.** היו באים עורבים ואוכלים את הדם שנשפך שם מתחת לדקלים, ואחר כך עולים על הדקלים, ומקנחים פיהם שהיה מלוכלך בדם, בתמרים שלו ומפסידים לו את התמרים.

אמר לחו רב יוסף: אפיקו לי קורקור מהכא, הוציאו לי את העורבים מכאן, שדומים

כג-א

ותוס' חולקים על זה שצריך חזקה שיש עמה טענה. ושיטת הרמב"ם פ"א מהל' שכנים ה"ד שאינו צריך לא חזקת ג' שנים ולא טענה, אלא כיון שראה חברו ושתק מחל לו עיי"ש.

9. שיטת ר"ת שאפילו הקנה לו יכול לחזור בו, דקנין בטעות הוא שהיה סבור שיוכל לקבל הנזק ועכשיו אין יכול לקבל. ותוס' חולקים עליו

יוסי, רק הגמרא שואלת האם גם משנתנו היא דלא כרבי יוסי. אולם תוס' כתבו בשם ר"ח דכל המשניות הם אף כרבי יוסי, שכולם נחשבים גירי דידיה כיון שהנזק מתחיל מיד.

8. כתבו תוס' בשם ריב"ם שמספיק חזקה שלא מיחה בו, אף על פי שאין טוען שמכר לו או שמחל לו הזכות להחזיק שם הדבר המזיק.